

מסכת שבת דף לו עמוד ב: מקור איסור השהיה

מחלוקת רש"י ותוס'

מחלוקת רש"י ד"ה 'עד שיגרוף' ותוד"ה 'לא יתן עד שיגרוף' היא: רש"י מקשר את איסור ההשהיה שבמשנתנו למשנת 'במה טומנין' בריש פ"ד, שטעמה שמא יחתה מובא בסוף פ"ב דף לד:.. תוס' מקשרו למשנת 'אין צולין' בסוף פ"א י"ט, שטעמה שמא יחתה מפורש ביח:.. תוס' משייך את פרק שלישי לפרק ראשון.¹ רש"י משייך את פרק שלישי לפרק רביעי.²

ההבדל בית שתי הגזירות 'שמא יחתה'

ההבדל בין שתי גזירות 'שמא יחתה' הוא ש'אין צולין' עוסקת באוכל שאינו מבושל אפילו כמאכל בן דרוסאי (כ., לז:). 'במה טומנין' באוכל מבושל (רש"י לד:.. תוד"ה 'במה' מז:), שכן לא טומנים בגפת וזבל ומלח בשביל לבשל אלא בשביל לשמור על החום של האוכל המבושל.

בעומק ההבדל, החשש שמא יחתה נובע ממקורות שונים.

במשנת 'אין צולין' החשש נובע מהיות התבשיל לא מבושל אפילו כמאב"ד, וקיים חשש שירצה לבשל למרות האיסור. לכן אין חשש שיבוא לבשל אוכל שכבר מבושל כמאכל בן דרוסאי, כדברי הגמ' שם כ. ללא חולק.

במשנת 'אין טומנין' החשש נובע מהיות הקדירה מוטמנת בתוך רמץ שיש בו גחלת, וכל תנודה מיותרת יכולה להבעיר את הגחלת, כדברי הרמב"ם:

ואסרו ההטמנה באפר חם שמא נשארה בו גחלת קטנה של אש וכשמזיז את האפר יחתה בגחלים (פירוש המשנה ד

(א

וכן כתב הרמ"ז, בהסבירו את הכלל על פיו אסרו חז"ל הטמנה בגזירה לגזירה:

והשני כשהגזרה השניה באה בעצמה קרוב לימצא איסור התורה, כגון... בהטמנה ברמץ מסתמא שבא גחלים וקרוב לודאי שייחתה שכן מנהגו בחול, ובחיתוי מועט מועיל ליתפס חומו כדכתבו התוס' בריש פרקין (מז, ב ד"ה במה וכו') וז"ל, אבל הטמנה לצורך מחר והוא מוטמן יש לחוש שמא יחתה שמעט חיתוי מועיל לו ליתפס חומו, וגזרו להטמין בכל דבר המוסיף הבל גזרה שמא יטמין ברמץ וייחתה ע"כ. דוק שלא אמרו ושמא יחתה אלא וייחתה, כלומר קרוב הוא לעשות. (קול הרמ"ז פרק ד משנה א)

כלומר, הקרבה הטכנית לעבור על האיסור, היא זו שהולידה את החשש שמא יחתה בגחלים. מספיק שהפסיק רישא הזה ניהא לו. לפי זה מובן מדוע רבא (לד:): הסתפק בהטעמת הגזירה "שמא יטמין ברמץ שיש בו גחלת", ורק לקושיית אביי הוסיף "שמא יחתה בגחלים". החשש שמא יחתה בגחלים הוא כמעט מוכרח, ואין צורך להסביר מדוע לא שייך בשבת להטמין בגחלים. האיסור להטמין בגחלים אינו הגזירה עצמה, כי הוא מחויב גם בלי גזירה. הגזירה עצמה, אותה מסביר רבא, היא שאסור להטמין בכל דבר המוסיף הבל – שמא יטמין ברמץ שיש בה גחלת. ולכן אין זו גזירה לגזירה. בעומק הדברים, כשחכמים גזרו גזירות, ע"פ צוואת אנשי כנסת הגדולה 'ועשו סייג לתורה', הם הקיפו איסור בגדר. גזירות אלו הן סייגות לאיסורים שונים.

'אין צולין' זהו סייג לאיסור בישול. 'במה טומנין' זהו סייג לאיסור הבערה.

'אין צולין' זה יוצא דופן לאיסור שביתת כלים, שב"ה מודים שאסור שהכלי יבשל בשבת. ולכן, ברגע שהאוכל מבושל כבן דרוסאי, אין בעיה, ולפי הגמ' שם כ. אין בזה חולק, דזהו גדר בישול לכל העניינים. ובוודאי שאין לחוש בזה לאיסור בישול, שכבר לא שייך.³

¹ ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן רלה: "כל פרק ראשון דקידרא חייטא ובשיל ודגדיא דברחא ואין צולין בשר ובצל וביצה ומשלשלין את הפסח לתנור כולהו בהשהייה קיימי ולא בהטמנה. וכן כל פרק כירה בשהייה ולא בהטמנה. לפיכך אנן מקילין בהן ומתירים להשהות אף על פי שמוסיפין הבל. ומשום דקיימא לן כחנניה. אבל פר' במה טומנין כולו לחומרא וכולו בהטמנה ולא בשהייה".

² המאור הקטן מסכת שבת דף טז עמוד ב: "וזהו פירוש רש"י דהוא אזיל לטעמיה דמפרש לה לכולה מתנ' בהטמנה והשיאו לרב ז"ל בפ' הזה מפני שראה פ' כירה בין שתי הטמנות סוף במה מדליקין ותחלת במה טומנין".

³ עומק הגזירה הוא שבישול בעזרת האש הוא בבחינת 'אישו משום חציו'. מלאכה שנעשית באש, נחשבת כנעשית בידיים כל זמן התמשכה. 'לא משחקים באש' ונותנים לה לעבוד לבד, אלא כל הזמן משגיחים על התבשיל, ומחתיים במידת הצורך. כך

לאיזו גזירה שייך פרק שלישי – פרק ראשון או פרק רביעי?

לאור הנ"ל, נבחן את השייכות של איסור השהיה לאחת הגזירות.

קושיות על שיטת רש"י, שאיסור השהיה מקורו בגזירת 'במה טומנין':

- א. קושיות תוס'.
 - ב. מיקום הפרק היה צריך להיות אחר פרק רביעי.
 - ג. מדוע שיבוא לחתות בגחלים, הרי לא מטמין בגוף הגחלים אלא על גבי הכירה. אמנם רש"י למשנה העמיד 'לתוכה' (שהראשונים עמדו על הדוחק בדבריו), אך בר' חלבו הודה שאסור גם על גבה בכירה שאינה גרו"ק.
 - ד. בתנור אסור גם לסמוך. זו בוודאי אינה הטמנה.
- קושיות על שיטת תוס', שאיסור השהיה מקורו בגזירת 'אין צולין':

- א. סוגיית השהיה עוסקת במאכל מבושל כבן דרוסאי, כמפורש בדברי חנניה. **בסברא**, מה שייך לעשות סייג לאיסור בישול במאכל שהוא כבר מבושל כמאב"ד. מדוע שיבוא לחתות בגחלים?
- ב. **במקור**, שאלת הגמרא לז: מוכיחה שהחשש של גזירת אין צולין הוא 'עד שלא קרמו פניה – הא קרמו פניה שרי'. וכן משמע בדף כ. שאין צולין עד שיצולו מבעוד יום כמאב"ד הוא דבר מוסכם ללא חולק.
- ג. משנת מוליאיר, והגמרא עליה, מסתברים כרש"י, כפי שעמד על כך המאירי: "ושמא תאמר והלא פי זה אינו אלא לדעת המפרש איסור שהיה מטעם מוסיף הבל אבל לדעת המפרשה משום חיתוי בזו מיהא אין חששא לחיתוי" (מא א). תירוץ התוספות (ד"ה 'מוליאיר') קשה, דמביא מקור אחר בכלל לדין אנטיכי, שהברייתא אמרה במפורש שהוא לא קשור לגחלים, אלא לחום, "שנחושתה מחמתה". ואכן רש"י שם קישר זאת ל'מוסיף הבל'. וקשה לומר שמשניות אלו מבוססות על גזירות שונות לחלוטין ממשניות תחילת הפרק.
- ד. מדוע הגמ' בדף יח: לא מביאה את משנתנו?
- ה. כיצד בתנור חוששים לשמא יחתה, אפילו בגרו"ק, שהוסק בקש וגבבא? ולכאורה להיפך, ככל שחזמו גדול החשש קטן.⁴ ועיין רמב"ם שחידש גזירה שמא יבער (יכבה?). ודוחק לומר שיש כאן גזירות שונות. ולרש"י אתי שפיר, כי החום הוא הקובע.
- ו. רב חסדא (לט ב) מפורש כרש"י, דבהטמנה עוסק פרקנו. לעומת זאת סתמא דגמ' (שם לט א) מאפשרת את הבנת תוס'. תוד"ה 'מעשה' (לח ב) מבאר את האיסור על פי סתמא דגמ' בכדי לא להגיע להטמנה. ור"י בתוס' מודה ששם בהטמנה עסקינן.

ניתן לסכם, שאיסור השהיה לא משתייך בקלות לאף אחת מן הגזירות.

שאלות נוספות על מקור איסור השהיה

- א. ב"ש אוסרים אף בכירה גרו"ק, שלא שייך לחתות בה, ולכן רש"י נאלץ להביא טעם נוסף, 'מחזי כמבשל' ללא מקור. לקשר השהיה למיחזי זה קשה, כיוון שלא עושה שום פעולה בשבת, ולכן מתרץ רש"י 'נתקיימה מחשבתו', ומצד זה מיחזי. אך קשה לומר שב"ש וב"ה מדברים כאן על גזירות מטעמים שונים לחלוטין.
- ב. מדוע הגמרא לא מסבירה את טעם איסור השהיה, כפי שמסבירה את האיסורים בפרקים א' וד'?
- ג. כיצד יתמצו רבנן דחנניה את משנת פרק ראשון שהביאה רבא לז: כראיה לחנניה?⁵

מהות איסור השהיה

מהות האיסור היא, שאסור להשתמש בשבת בכלי שיכול לבשל.

כלי שיכול לבשל לא מיועד לשימוש בשבת. והטעם: צריך לבשל לכבוד שבת לפנייה, וזו ברכתה ועניינה. עוד לפני שנצטוו על איסור מלאכה בשבת, נצטוו להכין את האוכל לשבת ביום שיש: "והכינו את אשר יביאו".⁶ "את אשר

שגם אם לא חיתה, עבר בבחינה מסוימת על איסור בישול בשבת, כי הבישול נעשה כל התמשכותו, בפועל על ידי האדם באמצעות האש, ולא על ידי האש בלבד.

⁴ ספר הלכות גדולות סימן ז - הלכות שבת פרק ראשון עמוד קכא: "ובתנורא שפיר דמי, טעמא מאי אסיר, דילמא אתי לחתויי בגחלים, בתנור לא אתי לחתויי בגחלים." וכן בתוד"ה 'שכח' (לח.).

⁵ תוס' תירצו שמשנת פרק ראשון היא אליבא דחנניה. הר"ן תירץ שמשנת פרק ראשון עוסקת כשאין קדירה, וממילא אין חשש שמא יחתה, כי עלול לשרוף את האוכל.

תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו". ירידת המן של שבת ביום שישי, מבטאת את מהות קדושת השבת: "אתה קדשת את יום השביעי לשמך, תכלית מעשה שמים וארץ" (תפילת ליל שבת). תכלית ימי החול. תכליתיותה מתבטאת בזה שהחול מכין לה. ההכנה היא עצם ירידת המן בשישי, והמשך תהליך ההכנה על ידי העם, באפיה ובישול. לכן תהליך הבישול צריך להסתיים ביום שישי. לכן כלי שיכול לבשל אין להשתמש בו בשבת, כי הוא לא מיועד לשימוש בשבת.⁷ הסברנו מתאים לרש"י מבחינה זו שמה שקובע את הכלי האסור הוא החום, אך לא מדובר על אותו חום בו אסור להטמין, אלא חום בדרגה אחרת: שיכול לבשל. מצד אחר אנו מסבירים כתוס', שאיסור השהיה מסתעף מאיסור בישול, ולא מאיסור הבערה.

הסבר זה מתאים לנושא הפרק. משניות פרקנו עוסקות בהיערכות לקראת שבת לאור האיסור להשתמש בשבת בכלי שאינו מוכן לשימוש בשבת. כלי שיכול לבשל, או להרתיח מים, אסור להשתמש בו בשבת, כי כלי זה באופן מהותי לא שייך לשימוש בשבת.

יישוב הקושיות

לפי זה מתורצות השאלות הנ"ל:

כיצד יתרוצו רבנן דחנניה את משנת 'אין נותנין את הפת' שהביאה רבא בדף לז: תשובה: בעניין זה נסביר כפי שרש"י יתרוץ קושיא זו. רש"י בוודאי יאמר שאלו שתי גזירות שונות, ומצד גזירת פרק קמא, יהיה מותר להשהות אם קרמו פניה. אצלנו זו גזירה אחרת. הנפקא מינות בין הגזירות:

א. לצורך מוצ"ש.

גזירת 'אין צולין' מתייחסת גם לצורך מוצ"ש.⁸ ומשנתנו דווקא לצורך שבת. והראיה, ממחלוקת ב"ש וב"ה, איזה איסור הגריפה והקטימה מתירים? 'נוטלין אבל לא מחזירין' או 'אף מחזירין'. כלומר, אם לא רוצה ליטול ולהחזיר, אלא למוצ"ש, שרי. לגבי הטמנה מערב יו"כ למוצאי יו"כ כתב הרא"ש:

ורב שרירא גאון כתב דשפיר דמי שהוא מכין בחול לחול ואף על גב דמישהיה ביום הכפורים על גבי כירה והטמנה לשמור את חומן אין בכך כלום ולמוצאי יום הכפורים שוהה כשיעור מה שתחם הקדירה באותו החום ואחר כך יאכל ממנה ומותר (יומא פרק ח סימן כו).

משמע, שמותר להשהות לצורך מוצאי שבת וחג. ונראה שעוסק בכירה שאינה גרו"ק, דאל"כ מדוע שידרש לחכות בכדי שיעשו. הדרישה לשהות כשיעור מה שתחם הקדירה באותו החום, נובעת ממהות איסור השהיה. אע"ג שהוא מכין בחול לחול ומותר, מ"מ הכירה ממשיכה להכין את התבשיל בשבת, ומהכנה זו אסור להנות, דחול מכין לשבת, ואין שבת מכינה לחול. לכן מצד אחד מותר להשהות, דאין באיסור השהיה חשש איסור שמא יחתה וכדו', ומאידך יש להמתין בכדי שיעשו, כדי ששבת לא תכין לחול.

⁶ "דתניא: והיה ביום הששי והכינו - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב" (עירובין לח:).

ההכנה היא הביטוי למהות השבת: "כתיב וזכור את יום השבת וביוסף כתיב וטבוח טבח והכן (שם/בראשית/ מג טז) ואין הכן אלא שבת שנ' והיה ביום הששי והכינו" (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא). "ויקחו האנשים וגו' וירא יוסף אתם וגו', והכן, ואין הכן אלא שבת, היך מד"א (שם/שמות/ טז) והיה ביום הששי והכינו וגו', הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תנתן" (בראשית רבה (וילנא) פרשת מקץ פרשה צב ד). "ד"א מי הקדימני ואשלם מדבר ביוסף שהוא הקדים ושימר את השבת עד שלא נתנה (בראשית מג) וטבוח טבח והכן א"ר יוחנן ע"ש = ערב שבת = היתה ואין הכן אלא לשבת שנאמר (שמות טז) והיה ביום הששי והכינו וגו' אמר הקדוש ברוך הוא יוסף אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה חייך שאני משלם לכן בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב ועלי לקבל קרבנו ברצון הוי מי הקדימני ואשלם ומנין שכן הוא ממה שאמור בענין ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'" (במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יד ב). "הוא אשר דבר ה' לאמר שבתון שבת קדש (שם טז כג), והיכן דבר, והיה ביום הששי והכינו (שם שם ה)" (פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת בא פרק יב).

⁷ המחלוקת אם מצטמק ויפה לו מותר או אסור, לז:, הוא איזה שימוש אסור: מצד הפסוק 'הכינו את אשר יביאו', כך שכל הכנה אסורה, כולל הכנה של צימוק ויפה לו, או מצד הפסוק 'את אשר תבשלו בשלו', כך שרק בישול אסור. [לגבי כפל הפסוקים עיין שו"ת ויען יוסף אורח חיים סימן של ט

⁸ בגמרא יח: "לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה, ואם עשה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו... גזירה שמא יחתה בגחלים". וכ"כ בדרך החיים, מובא בשער הצינור תרט ס"ק ג, דווקא אם שורק פי התנור בטיט, כך שאין חשש שמא יחתה, מותר לצורך אחר השבת ויום הכיפורים. וכ"כ המשנה ברורה רנד ס"ק לח בשם המג"א, ושער הצינור ס"ק לו.

ב. עבר ושהה.

"בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שכח קדירה על גבי כירה ובשלה בשבת מהו". לפי כל הפוסקים כחנניה, הספק הוא בדלא בשיל כמאב"ד, ומצד גזירת 'אין צולין' (תוד"ה שכח). וכן משמע בלשון: "ד'בישלה בשבת' משמע שלא היתה קודם לכן כלל מבושלת" (תוד"ה בשלמא). "נפק דרש להו המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ולא שנא". כלומר, שדין מבשל בשבת על ידי שהיה נגזר מדין מבשל בשבת, ולמסקנת הגמ' לאיסורא, דשוגג דמשהה כמזיד דמבשל. לפי הגאונים קיי"ל שמבשל אסור לאכול עולמית, ומשמע בדבריהם שכך יהיה דין המשהה, אך המשהה תבשיל שמבושל כמאב"ד (כשאסור כרבנן דחנניה) יהיה אסור רק עד מוצ"ש בכדי שיעשו.⁹ לפי המרדכי קיי"ל שמבשל אסור עד מוצ"ש, ולכן כך יהיה דין המשהה, אך המשהה תבשיל שמבושל כמאב"ד (לפי רבנן דחנניה) יהיה מותר לאוכלו בשבת.¹⁰

⁹ ספר הלכות גדולות: "בעו מיניה מרבי חייא בר אבא, שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו, למחר נפק דרש להו, המבשל בשבת, בשוגג יאכל במזיד לא יאכל, ולא שנא שכח. מאי ולא שנא שכח, רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו להתיירא קאמר, בשוגג יאכל וכן שכח, רב נחמן בר יצחק אמר לאיסורא קאמר, במזיד לא יאכל וכן שכח, והלכתא כרב נחמן בר יצחק. ובתנורא שפיר דמי, טעמא מאי אסיר, דילמא אתי לחתויי בגחלים, בתנור לא אתי לחתויי בגחלים" (סימן ז - הלכות שבת פרק ראשון עמוד כ). הבה"ג הבין כתוד"ה 'שכח' וכבעה"מ, שבעיא זו עוסקת בגזירת 'אין צולין', במאכל שאינו מבושל כמאב"ד, שהרי הם פסקו שהלכה כחנניה. הוא מפרש את 'ולא שנא' אחרת מרש"י. לפי הבה"ג, קדירה שהושהה והתבשלה בשבת, כלומר נעשתה כמאב"ד, יש לה את דין 'המבשל בשבת' בידיים, אותו פסק הבה"ג כך: "ומאן דמבשל בשבת או דמלקיט פירי, אי בשוגג עבד, לאורתא שרי ליה למיכל מיניה כי נטר בכדי שיעשו, ואי במזיד עבד, אסיר ליה למיכל מיניהו לעולם, דתניא (ב"ק עא א) המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית, רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים אלא לגוים. מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר, כדדרש רבי חייא אפיתחא דבי נשיאה (שמות לא, יד) ושמרתם את השבת כי קודש היא מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה, ת"ל (שם) לכם שלכם היא, יכול אפילו בשוגג, תלמוד לומר (שם) מחלליה מות יומת, במזיד אמרתי לך ולא בשוגג, והאי דקאמר לאחרים ולא לו, קנסא בעלמא. והלכתא כרבי יהודה סבירא לן, דאמר רב חנין בר אמי (חולין טו א) כדדריש רב בפירקא דריש הלכה כרבי יהודה דאמר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית, הא לאחרים שפיר דמי" (סימן ז הלכות שבת פרק עשרים וארבעה עמוד קמ). לאחר הגזירה היא חמורה יותר, דגם בשוגג יש לה דין מזיד, שלא יאכל עולמית.

[אמנם קשה להבין על מה דיבר הבה"ג, בהתירו תנור. הרמב"ן הבין בו שהוא מתיר להשהות בו (מלחמת ה' סוף טז), ובכירה אסור להשהות. אך זה קשה, דמייד לאחר מכן הבה"ג מביא את רב ששת בשם ר' יוחנן כחנניה. ועוד, דאם סבר להשהות תנן, גם משנת תנור עוסקת בהשהיה, וכיצד מתירו.

אם דיבר על 'אין צולין' מאכל שאינו כמאב"ד, כיצד מתיר תנור אחרי שהמשנה אמרה במפורש 'אין נותנין פת לתנור'.

אם דיבר על קידרא חייתא, והתיר תנור, כתוד"ה 'שכח', מובן, אך יש להבין את מקורו. ועוד, קשה לומר שהאיבעיא שהביא לעיל, שכח קדירה, עוסקת רק בקידרא חייתא. גם התוס' העמידה "אפי" בקידרא חייתא". ונראה לומר, שהבין שכל שאינו מבושל כמאב"ד זהו קידרא חייתא (כדעת הב"ח, וכן משמע בפיהמ"ש ריש כירה). כל ההיתר של קידרא חייתא בא להתיר להשהות קדירה "בתנורא" (יח). פת אסור להדביק, דחזיא לאורתא, אך קדירה מותר. העמדה זו מתאימה לדברינו, שכאשר חלה גזירת 'אין צולין', כשאינו מבושל כמאב"ד, או בקידרא חייתא בכירה, האיסור הוא עולמית, כמבשל במזיד.]

תשובות הגאונים - גאוני מזרח ומערב סימן סג: "וששאלתם ערב צום כפור היה מנהג אצלינו לשחוט תרנגולים ותרנגולות ובני יונה ובשר צלי ובמוצאי תענית אוכלין אותו ועכשיו שחדש מנהג אחר לעשות קדרות בשר וטומנין אותן על הגחלים כדרך שעושיין לשבת ובמוצאי יום הכפורים אוכלין אותן ונמצאות אות' הכנה לחול מותר להטמין אותן הטמנות או לא. כך ראינו שאין מטעם הסופר באשר כתב וטומנין אותן על הגחלים כדרך שהן עושיין לשבת כי אין זה הטמנה אלא שיהיו לבד משהין אותו ואם גחלים של גפת ושל עצים הן אין משהין עליהם עד שיתן עליהם את האפר וכשהן קטומות משהה עליהם ואם לאו אין משהין עליהם ושיהא מצטמק ורע לו ולא יהא מצטמק ויפה לו ושיהא בשל ולא יהא נא דבשיל ולא בשיל אף לא יהא חי שלא רתח ככל חקות השבת ואף בתנור של בעלי בתים או בכירה ולא בתנור שבנחתומין וכל חקי השבת ובעשותו כן ביום הכפורים מבעוד יום מותר שבחול הוא מכין מה לי מכין לשבת מה לי הכין לחול אילו הכין משבת או ביום טוב היינו אומרים במדרש והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ואמר בשבת וחול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכין ליום טוב אבל זה שהוא מכין בחול שפיר דמי אף על פי שהוא משתתה ביום כפור ע"ג כירה גרופה וקטומה לשמור את חומו כיון שנעשה כחקות שבת אין בכך כלום שאפי' מה שגזרו שלא לעשותן אין אסור אלא ביום השבת בלבד ולמוצאי יום הכפורים

ולמוצאי שבת שוהין בחול כשיעור מה שתחם הקדרה באותו חום וא"כ אוכל ממנה ומותר ואין זה דומה לשבת קדירה

ע"ג כירה ובשלה בשבת אבל זה שנעשה בערב יום הכפורים כהלכה שמותר לעשותו בשבת לאלתר שיצא יום הכפורים אוכל ממנו ובהיתר אין חושש לכלום."

¹⁰ "שכח קדירה על גבי כירה שלא בישלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום ובישלה בשבת מסיק רב נחמן ברבי יצחק דאסור אף על גב דשכח הוא... ונ"ל הא דאסרינן בשכח קדירה ובישלה בשבת ה"מ לדידיה אבל לאחרני שרי אפילו בו ביום דמן הדין היה לנו להתיר בשבת אפילו לדידיה כמו המבשל בשבת בשוגג דקיימא לן כר' מאיר כדאמרינן [חולין דף טו א] כי אורי רב לתלמידיו אורי להו כרבי מאיר והא דאסרינן בשכח משום גזירה כדאמרינן משרבו עושי מזיד ואמרי שכוחין אנתנו חזרו וקנסו אף על השוכח וכיון דאסרינן ליה לדידיה אף על גב דשרי לאחרניא תו ליכא למיחש דילמא יניחו במזיד ויאמרו שכוחים אנן דאין אדם חוטא ולא לו:

[שם] עבר ושהה מאי רבו [*בו] פתרוני ר"י פי' אחד בשוגג ואחד במזיד (ואני פי' פירוש אחר) [*ועוד פי' פירוש אחר] דמיבעיא ליה לר' יהודה עבר ושהה חמין שלא הוחמו כל צרכן במזיד כשאין גרופה וקטומה מאי מי אמרינן הא דשרינן לעיל

ג. קדרא חייתא.

התוס' עמדו על כך שלגבי השהיה על כירה לא הוזכרה קולא זו (לח. תוד"ה שכה, תוס' ישנים לח עמ' ב בהערה על תוד"ה 'תנור'). לפי דבריהם הסיבה לכך היא מצד חשש שמא יחתה, ששייך גם בכירה, אך זאת לשיטתם שפרק שלישי שייך לפרק ראשון, כדברי ספר הישר הנ"ל. אך רש"י, הסובר שפרק שלישי לא שייך לפרק ראשון, יסביר זאת שקולא זו שייכת רק בגזירת אין צולין ולא בגזירת הטמנה. והסיבה לכך היא, שדווקא בקידרא חייתא הקלו כדי שיוכל לאוכלה בשבת, אך במבושל כמאב"ד לא הקלו.¹¹

לפי זה, רבנן דחנניה יסבירו את הדיוק 'עד שיצולו כמאב"ד' / 'עד שיקרמו פניה' לא בתור 'הא קרמו פניה שרי', אלא להיפך. דווקא לגבי גזירת 'אין צולין' הקלו בקדרא חייתא. אך כשנתבשרו כמאב"ד, לא חלה גזירה זו, ואין להקל בה בקידרא חייתא.

כל הקושיות על רש"י ותוס' מתורצות כך: הראשונים לא דנו במהות האיסור ומקורו, אלא באמצעי בו השתמשו חכמים בכדי לאכוף את האיסור. לא בסיבת הגזירה, אלא בצורת הגזירה. צורת גזירת השהיה היא בדרך של הרחבה של גזירת שמא יחתה בגחלים, לתחום שבעצם לא שייך לשמא יחתה, אך מוצדק מצד סיבת גזירת השהיה. לכן הגמרא לא כתבה את הטעם 'שמא יחתה' והשאירה לראשונים להגדיר את הטעמים, שמא יחתה, מיחזי כמבשל, שמא יכבה, שמא יבשל את היין, וכדו'. אם הגמ' היתה אומרת טעם היינו חושבים שזו סיבת הגזירה, וזה אינו.

חמין שהוחמו כל צרכן כשאין גרופה דוקא קאמר הוחמו כל צרכן או דילמא אפילו לא הוחמו כל צרכן והא דנקט הוחמו כל צרכן משום ר"מ כלומר בחמין שהוחמו כל צרכן מודינא לך או אדרבה בהא שריא טפי ממך אלא שלא חש להאריך אבל בתבשיל פליגנא עלך דמחמיר [אני] טפי ממך א"נ איכא למימר דנקט הוחמו כל צרכן משום דבעי למימר אבל תבשיל שנתבשל כל צרכו א"נ י"ל הא דנקט הוחמו משום דיוקא דאפילו הוחמו כל צרכן דיעבד אין לכתחלה לא כדאמר רב יהודה בברייתא דעל גבי שאינה גרופה וקטומה אין משהין לכתחלה ולא כלום: (מרדכי הגהות מרדכי מסכת שבת פרק כירה רמז תנו). לפי המרדכי מן הדין, משהה שאינו כמאב"ד הוא כדין מבשל, ובזה עוסק הדיון בריש לח ע"א. הדיון בסוף העמוד 'עבר ושהה' עוסק בדעת ר' יהודה, האם גם בגזירת פרק ג כרבנן דחנניה, שלא להשהות חמין שלא הוחמו כל צרכן, קנסוהו. ולא איפשיטא לחומרא, ומשמע שיהא מותר.

וכך המרדכי מסביר את הגמרא: "איבעיא להו עבר ושהה מאי מי קנסוהו רבנן או לא". מדובר בחמין שלא הוחמו כל צרכן, ואסורים רק מדרבנן דחנניה (שהרי רב ששת בשם ר' יוחנן מתיר להשהותן כחנניה), והשאלה היא מה יאמר ר' יהודה בזה. אמנם ר' יהודה אסר מצטמק ויפה לו בברייתא, אך זו גזירה מחודשת בתבשיל שמצטמק ויפה לו, ולא תחול על כל גזירת רבנן דחנניה. והראיה שזו גזירה מחודשת, שכן ר' יהודה לא אומר בה 'לא יאכל' עולמית כפי שאומר על מבשל בשבת, אלא 'אסור' לאותה שבת. "ת"ש... לאותה שבת" מוכיחים מר' יוסי שלא אסר חמין, ומשמע שלא הוחמו כל צרכם, לאותה שבת, שלא קנסו בכל איסור רבנן דחנניה, אלא רק בתבשיל שמצטמק ויפה לו. זאת למרות שאוסר לכתחילה להשהות מצטמק ויפה לו כרבנן דחנניה.

"לא לשבת הבאה" להעמדה זו מדובר בחמין שהוחמו כל צרכן, ומותר להשהותם כי מצטמק ורע להם, וביצים דמצטמק ויפה להם אסור להשהותם לכתחילה. וא"א ללמוד אם קנסו בעבר והשהה או לא.

¹¹ וכן מצינו שהקלו בתבשיל של ערב שבת בגזירת בישולי עכו"ם.